

УДК 378.433

ВОРОБІЙОВА Оксана Петрівна,

кандидат наук з державного управління,

Інститут вищої освіти НАПН України

e-mail: oksana.vorobyova@gmail.com**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕНДАВМЕНТУ У ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

У межах даної статті розглянуто та проаналізовано особливості функціонування ендавменту у системі вищої освіти. Окреслено проблеми, що існують при формуванні та управлінні ендавменту, запропоновано шляхи їх подолання. На основі проведеного аналізу визначено, що необхідно законодавчо закріпити механізм створення та функціонування ендавменту, де чітко виписати права та обов'язки наглядової ради, керуючої компанії, види благодійних вкладів, внести зміни до бюджетного та податкового законодавства щодо удосконалення податкового режиму для сприяння благодійності. Впровадження прозорих, зрозумілих, дієвих та ефективних моделей благодійної діяльності покращить залучення активів для фінансування важливих суспільних проектів, та розвитку галузі вищої освіти зокрема.

Ключові слова: ендавмент; сталий фонд; фінансування; фінансові ресурси; позабюджетне фінансування; альтернативне позабюджетне фінансування; вища освіта; вищий навчальний заклад.

Постановка проблеми. Сьогодні перед вищими навчальними закладами гостро стоїть питання пошуку альтернативних джерел отримання фінансових надходжень. Найбільш поширеним та дієвим у міжнародній спільноті є використання ендавменту, що забезпечує підвищення фінансової самостійності установи. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» значно розширилась фінансова автономія вищих навчальних закладів, та надано можливість провадити фінансово-господарську діяльність в Україні та за кордоном; засновувати сталий фонд (ендавмент), відкривати поточні та депозитні рахунки у національній та іноземній валютах відповідно до законодавства; брати участь у формуванні статутного капіталу інноваційних структур і утворених за участю закладів вищої освіти малих підприємств, що розробляють і впроваджують інноваційну продукцію, шляхом внесення до них нематеріальних активів (майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності [1, с. 1]. У світі створення ендавменту є дуже поширеним, адже це джерело додаткових фінансових надходжень та забезпечує довготривалі перспективи розвитку, створення ендавменту забезпечить покращення матеріально-технічної бази закладу, розвиток науково-дослідної бази, стипендії здібним студентам, підвищення заробітної плати працівникам установи. Отримання українськими вищими навчальними закладами фінансової самостійності підвищує актуальність проблеми ефективності управління закладу та

підзвітності суспільству. Диверсифікація джерел надходження грошових коштів повинна супроводжуватися підвищенням відкритості та прозорості напрямків їх витрачання.

Аналіз актуальних досліджень. Питання створення та використання альтернативних джерел позабюджетного фінансування для розвитку вищої освіти у своїх роботах розглядали В.Б. Беневоленский [2], О.С. Субанова [3], О.В. Моліна [4] та інші. З огляду на те, що вищі навчальні заклади з розширенням фінансової автономії отримали можливість створювати ендавмент – дана тематика потребує постійного аналізу та дослідження.

Мета статті. Проаналізувати особливості функціонування ендавменту у системі вищої освіти, визначити проблеми, що існують при формуванні та управлінні, запропонувати шляхи їх подолання.

Методи дослідження. Основою реалізації дослідницької мети є використання таких методів, як логічний, аналіз (проаналізовано основні засади щодо формування та функціонування ендавменту), синтез (визначено практико-прикладні аспекти реалізації процесу функціонування ендавменту), узагальнення (визначено основні проблеми, що виникають у процесі формування та функціонування ендавменту), аналітичний (сформулювати рекомендації щодо розвитку та вдосконалення законодавчої бази щодо ендавменту в Україні).

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку вищої освіти основними векторами діяльності є підвищення якості освіти, удосконалення механізмів фінансування та управління освітніми закладами, підвищення інвестиційної привабливості сфери освіти, розвитку ефективного ринку освітніх послуг. Глобальні тенденції призводять до зміни джерел і структури інвестицій у сферу освіти, посилюють конкуренцію на ринку освітніх послуг, вимагають організаційної перебудови системи вищої освіти і формування нових механізмів фінансування освітньої діяльності. У світовій практиці ендавмент-фонди відіграють важливу роль не тільки як альтернативний механізм фінансування закладів освіти, але й є певним механізмом, що визначає конкурентоздатність вищих навчальних закладів.

За міжнародною практикою поняття «ендавмент» і «ендавмент-фонд» еквівалентні. У науковій іноземній літературі пропонують такі визначення ендавменту:

– активи, грошові кошти або власність, передана в дар організації чи окремій особі або групі осіб для використання в якості джерела доходу. Єдиною метою ендавмента є інвестування фонду таким чином, щоб загальна вартість активів складалася з основної суми фонду, включаючи компенсацію інфляції і додаткового доходу для майбутніх інвестицій та додаткових витрат;

– безстроковий дар у вигляді грошових коштів або майна, пожертвований на користь організації для певної мети. Ендавмент-фонди можуть бути вкладені в основні фонди чи інвестовані з метою отримання постійного доходу, який використовується в поточній діяльності;

– загальна сума дарів та заповітів, передана за умови, що основна сума залишиться недоторканою і буде інвестована з метою створення джерела доходу організації. Благодійники можуть вимагати, щоб основна сума залишалася недоторканою постійно, протягом певного терміну або поки не будуть накопичені необхідні активи для досягнення поставленої мети;

– фінансовий ендавмент – передача організацією в дар грошей або майна, які повинні бути інвестовані таким чином, щоб основна частина залишилася недоторканою;

– «правочинний ендавмент» (англ. – *qualified endowment*) – постійний, незворотний фонд, який знаходиться у власності некомерційної організації, звільненої від оподаткування, зареєстрованої або розташованої на певній території, банку або трастової компанії, які управляють фондом в інтересах некомерційної та звільненої від оподаткування організації [5].

У найбільш широкому понятті, ендавмент – це фонд, заснований зацікавленими особами з метою отримання інвестиційного доходу, який використовується для фінансування діяльності організації-бенефіціара, майно якого становлять пожертвування дарувальників (донорів) у вигляді грошових коштів, цінних паперів, нерухомості та інших активів [2, с. 29].

Основні відмінності ендавменту та благодійного фонду полягають у тому, що:

- основний капітал є недоторканим, а витрачанням підлягає лише інвестиційний дохід, що отримується в результаті інвестування коштів основного капіталу (інвестування зазвичай проводиться керуючими компаніями на підставі договору довірчого управління);

- фонд засновується безстроково;

- благодійники мають право визначати напрям витрачання отриманого доходу.

Таким чином діяльність ендавменту є прозорою та відкритою, і це важливий критерій оцінки роботи, що сприяє формуванню довіри до них благодійників.

Основною метою ендавменту є:

- фінансування науково-дослідної роботи закладу;

- оновлення та покращення матеріально-технічної бази;

- фінансування проектів закладу (будівництво та ін.);

- розвиток кадрового потенціалу закладу;

- заохочення здібних студентів.

Серед основних завдань ендавменту варто зазначити створення ефективних і прозорих умов для приватного фінансування сфери освіти з боку фізичних та юридичних осіб, розширення дохідної бази освітніх установ та підвищення їх фінансової стабільності, розвиток фінансового планування діяльності освітньої установи при наявності довгострокового джерела фінансування, забезпечення контролю та моніторингу ефективності використання отриманих коштів.

Засновниками фонду можуть бути будь-які фізичні та юридичні особи – комерційні та некомерційні організації. Фонд здійснює формування основного капіталу і передає його в управління довірчій компанії. Управління фондом здійснюють вищий орган управління і наглядова рада, до складу яких, входять представники бенефіціара, найбільших благодійників, незалежні особи (відомі представники науки, освіти, політики тощо).

Доходи, які отримано від довірчого управління, а також частина майна фонду (якщо це передбачено), передаються в установленому порядку освітній установі. Дохід використовують відповідно до мети, що визначено фондом. Фонд визначає цілі відповідно статуту, договорів благодійників (заповітів) та фінансового плану закладу [6, с. 31].

Потреби освітнього закладу визначають відповідно до:

- зазначеного в меті діяльності фонду (закріплено в статуті);

- установлення благодійником певних напрямів використання;

- рішення наглядової ради щодо напрямів використання доходу (якщо це не визначено благодійником).

Керуюча компанія направляє отриманий дохід від управління активами ендавменту відповідно до зазначених цілей. Наглядова рада фонду формує та оприлюднює фінансовий звіт.

Діяльність управляючої компанії пов'язана виключно з формуванням фонду, використанням та розподілом доходу. Основними функціями такої компанії є:

- визначає цілі формування ендавменту;

- прийняття рішення про збір коштів;

- затвердження фінансового плану використання та розподілу доходу;

- ухвалення звіту фонду;

- визначення керуючої компанії і аудитора;

- затвердження складу наглядової ради та ін.

Основні функції наглядової ради:

- попереднє узгодження фінансового плану фонду;

- визначення призначення та цілей використання доходу, одержувачів доходу, терміну формування, обсягу виплат за рахунок доходу, періодичності та порядку їх здійснення;

- затвердження внутрішнього документа, що визначає порядок здійснення контролю за виконанням фінансового плану фонду;

– контроль за виконанням фінансового плану фонду та підготовка пропозицій про внесення до нього змін.

Використання доходу здійснюється фондом відповідно до фінансового плану, статуту фонду, договором благодійників чи заповітом, рішенням наглядової ради.

Отже, можна зазначити, що важливим критерієм ендавменту є прозорість. Постійна звітність про отримані активи при поповненні фонду, про рух коштів, звіти керуючої компанії щодо фінансових результатів робить ендавмент привабливим для потенційних благодійників. Тому є важливим висвітлювати інформацію про розмір фонду, напрямки витрачання коштів, про отримані результати, адже це направлено на активну співпрацю та взаємодію з усіма категоріями партнерів. Створення певного реєстру ендавментів, що діють у країні сприятиме прозорості, довірі та популяризації цієї діяльності.

Відповідно до міжнародного законодавства установа не може розпочати формувати ендавмент, не створивши попередньо наглядову раду. Тільки після затвердження персонального складу ради можна публічно оголошувати про збір коштів. Для організації ефективного процесу акумулювання активів до ендавменту потрібно створити спеціальний відділ, основним завданням якого буде залучення благодійників та організація публічного збору коштів (фандрайзинг). Зазвичай фандрайзинг (від англ. *fund* – фонд, капітал та *raise* – формувати) визначають як процес залучення фінансових та інших активів для реалізації певної мети, у сфері вищої освіти – це певні науково-дослідні проекти, заохочення викладачів та студентів та інше.

Фандрайзинг є одним з ключових напрямків діяльності при створенні фондів цільового капіталу, що організовується в структурі вузу, в структурі асоціації випускників, в структурі фонду, в структурі керуючої компанії, за змішаного варіанту. [4, с. 127]. Фандрайзинг по своїй суті це діяльність, яка спрямована на отримання благодійної допомоги, та встановленні постійних партнерських відносин з благодійниками. Існує певна складність створити ендавмент у малорейтингових вищих навчальних закладах, що обумовлено відсутністю випускників, що займають високі позиції в бізнесі, меншим інтересом великих компаній. Проте ця проблема може вирішитися за допомогою ефективного фандрайзингу.

Ефективності управління капіталом ендавменту також є важливим завданням, адже всі суб'єкти, що діють на фінансовому ринку не застраховані від збитків. Тому надзвичайно важливим є ретельний вибір керуючої компанії та стратегії розміщення коштів. Закритий характер діяльності фонду робить можливим конфлікт інтересів, пов'язаних із зацікавленням певної групи благодійників чи представниками вищого навчального закладу визначити керуючою компанією свою власну чи підконтрольну. Тому процес вибору керуючої компанії має бути прозорим та відкритим, що мінімізує таку ситуацію. А також потрібно законодавчо закріпити права та обов'язки керуючої компанії, та визначити умови для розірвання договору з нею. Якісне управління ендавментом залежить від багатьох факторів, в тому числі і від ефективної взаємодії усіх сторін, потрібно враховувати взаємозв'язки та інтереси всіх учасників.

Серйозним чинником, що сприяє широкому поширенню ендавментів є системи податкових пільг і стимулів для благодійників. У міжнародній практиці передані на благодійні цілі кошти звільняються від оподаткування або оподатковуються за зниженими ставками, що позитивно стимулює потенційних благодійників робити вклади. Не є доцільним обмежувати види вкладів до ендавменту лише у грошовому вигляді, адже це зменшує дохідну частину, потрібно використовувати можливості отримання додаткового доходу, використовуючи нерухоме майно, цінні папери та інші фінансові інструменти. Формування нових джерел фінансування сприятиме підвищенню відкритості та прозорості вузів, оскільки передбачає значні зусилля останніх в залученні уваги до своєї діяльності, постійної готовності підтверджувати свої наміри в продовженні співпраці. Можна провести аналогію зі світом бізнесу, в якому доступність інформації про діяльність контрагентів в рамках діючих угод є неодмінними умовами договірних відносин. [3, с. 87].

Слід також зазначити, що не потрібно розглядати ендавмент як універсальний інструмент, це лише альтернативне додаткове фінансування, що може забезпечити стабільний довгостроковий розвиток проектів. Хоча міжнародний досвід використання

ендавменту доводить, що на сьогодні це найефективніша та найпрозоріша форма фінансування некомерційних організацій, що має можливість акумулювати достатньо коштів для стабільного розвитку.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Для ефективного запровадження моделі ендавменту в Україні, потрібно законодавчо унормувати механізм його створення та функціонування, внести зміни до бюджетного та податкового законодавства щодо удосконалення податкового режиму для сприяння благодійності. Тому було б доцільно розробити законодавчі акти, які регулюють відносини, що виникають при акумулюванні засобів при формуванні ендавмент-фондів, визначити механізми їх функціонування та контролю за діяльністю. Зазначені закони також мають визначити особливості правового становища некомерційних організацій, що формують ендавмент-фонди.

Більш доцільно було б визначити ці положення у окремому законі «Про ендавмент» чи «Про порядок формування та використання ендавменту», де визначити порядок формування та використання коштів ендавменту, що надасть можливість поєднати власні можливості установи із загальноекономічними стратегіями держави, щодо подальшого розвитку галузі вищої освіти.

Формування ендавменту у вищому навчальному закладі є показником надійності та стабільності, адже це означає готовність до прозорості та ефективної фінансової активності та взаємодію з усіма категоріями партнерів, та розраховує на їхню повну довіру. Впровадження прозорих, зрозумілих, дієвих та ефективних моделей благодійної діяльності покращить залучення активів для фінансування важливих суспільних проектів, та розвитку галузі вищої освіти зокрема.

Список бібліографічних посилань

1. Закон України «Про вищу освіту». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141556.html
2. Беневоленский В.Б. Целевые капиталы некоммерческого сектора в условиях кризиса: опыт США и уроки для российских НКО. *XI Междунар. науч. конф. по проблемам развития экономики и общества*: в 3 кн. / отв. ред. Е.Г. Ясин. М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2011. С. 39–47.
3. Субанова О.С. Фонды целевых капиталов некоммерческих организаций: формирование, управление, использование. М.: Курс; Инфра-М, 2011. 120 с.
4. Моліна О.В. Фонди цільового капіталу як джерело довгострокового розвитку вузів. *Економіка: реалії часу*. 2014. № 2(12). С. 126–131.
5. Endowment Development Fund, LLC. URL: <http://www.endowment.com/glossary.htm>
6. Lund S. Financial Globalization: Retreat or Reset. McKinsey Global Institute, March 2013. 213 p.

References

1. Law of Ukraine "About Higher Education". Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141556.html
2. Benevolensky V.B. (2011). Targeted capital of the non-profit sector in a crisis: US experience and lessons for Russian NGOs. *XI International Scientific Conference on the problems of development of the economy and society*. In E.G. Yasin (Ed.). Moscow: The Publishing House of the Higher School of Economics. 39–47.
3. Subanova, O.S. (2011). Funds of target capitals of non-profit organizations: formation, management, use. Moscow: Course; Infra-M. 120 p.
4. Molina, O.V. (2014). Targeted capital funds as a source of long-term development of universities. *Economics: realities of time*. 2(12). 126–131.
5. Endowment Development Fund, LLC. Retrieved from <http://www.endowment.com/glossary.htm>
6. Lund, S. (2013) Financial Globalization: Retreat or Reset. McKinsey Global Institute

VOROBYOVA Oksana,

Ph.D in Public Administration

Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

e-mail: oksana.vorobyova@gmail.com

SPECIFIC FEATURES OF ENDOWMENT FUNCTIONING IN THE SPHERE OF HIGHER EDUCATION

Abstract. The article is an analysis of peculiarities of the functioning of the endowment in the system of higher education are considered and analyzed. The problems that exist during the formation and management of the ending are outlined, ways of overcoming them are offered.

The basis for implementing the research goal is the use of such methods as logical analysis (analysis of the basic principles for the formation and functioning of the ending), synthesis (identified practical and applied aspects of the implementation process of the operation of the ending), generalization (identified the main problems arising in the process of formation and functioning analyst), analytical (to formulate recommendations for the development and improvement of the legal framework for an entrant in Ukraine).

Today, the problem of finding alternative sources of financial revenues is acute in front of higher education institutions. The most common and effective in the international community is the use of the endowment, which ensures an increase in the financial autonomy of the institution.

Based on the analysis, it has been determined that for the effective introduction of the model of an endowment in Ukraine, it is necessary to legislatively regulate the mechanism of its creation and functioning, where it is clear that the rights and responsibilities of the supervisory board, the management company, types of charitable contributions are clearly written out. Make changes to fiscal and tax legislation to improve the tax regime to promote charity. And also, knowing the main problems that arise in the process of creation and activities – in a timely manner to legislate to avoid them. The formation of an undergraduate degree at an institution of higher education is an indicator of reliability and stability, as it means readiness for transparent and effective financial activity and interaction with all categories of partners, and rely on their full confidence. But it should be noted that it is not necessary to consider the endeavor as a universal instrument, it is only an alternative additional financing, which can provide stable long-term development of projects.

The introduction of transparent, understandable, effective and effective charitable models will improve the attraction of assets for financing important public projects and the development of the higher education sector in particular.

Key words: endowment; endowment-fund; financing; financial resources; extrabudgetary financing; alternative extrabudgetary financing; higher education; higher educational institution.

*Одержано редакцією 01.12.2017
Прийнято до публікації 09.12.2017*